

У НОМЕРІ:

Шкільна лінійка

Мурмилик М. М.

Єдина і свята Пречиста Діва Мова.
Тематична лінійка,
присвячена Дню української мови 2

Шкільне свято

Кайданна А. Ю., Пасюк І. М.

З родини йде в життя людина 6

Мистецька вітальня

Волос Т. Т.

Краса природи — це краса життя
(за повістю Сергія Носаня
«Ой Дніпро, Дніпро») 13

Пам'ятаємо

Тюмнєва Л. А.

Ці трагічні тридцять... чорні.
Захід-реквієм 21

Літературна вітальня

Чорногал В. О.

Літературна вікторина
за повістю Івана Франка
«Перехресні стежки» 25

Святкуймо разом

Книжне слово, телебачення
і студентство — іменинники
листопада 29

Філологічні цікавинки

Лисиченко Т. Ю.

Українська мова: факти й коментарі . . . 33

Фігурні вірші 38

• «Вивчаємо українську мову та літературу. Позакласна робота» — 68766 •

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ВІВЧАЄМО КРАЇНСЬКУ

мову та літературу

ПОЗАКЛАСНА РОБОТА

• № 11 (47) • ЛИСТОПАД 2017 р. • ЗАСНОВАНИЙ У БЕРЕЗНІ 2013 р. • ВИХОДИТЬ РАЗ НА МІСЯЦЬ •

За сприяння Міністерства освіти і науки України • Учасник проекту: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди

УКРАЇНСЬКА МОВА: ФАКТИ Й КОМЕНТАРІ

Т. Ю. Лисиченко, канд. філол. наук, доцент кафедри української мови ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, м. Харків

ЧИ ЗНАЄТЕ ВИ, ЩО...

- ✓ **Українська мова** за спорідненістю належить до групи слов'янських мов, які поєднуються спільністю джерела — спільнослов'янської мовної єдності, а також спільністю значної частини словникового складу й граматичної будови.
- ✓ **Слов'янські мови** поділяють на три групи: **східнослов'янська група** (українська, російська, білоруська мови), **західнослов'янська** (польська, чеська, словацька) і **південнослов'янська** (болгарська, македонська, сербська, хорватська, словенська мови).
- ✓ Українська мова належить до східнослов'янської групи за низкою фонетичних і морфологічних ознак.
- ✓ Крім структурних особливостей, східнослов'янські мови об'єднує те, що вони протягом кількох століть мали спільну книжну мову, основою якої була староцерковнослов'янська, що на різних територіях поступово насичувалася живомовними елементами, властивими різним етнічним групам. Поступово на ґрунті одного джерела книжної мови виробилися різні її територіальні варіанти, які стали основою староукраїнської, староросійської й старобілоруської книжних мов.

■ І. Срезневський

- ✓ Наприкінці XVIII ст. виникла нова українська літературна мова на народній основі. У виробленні цієї мови в XIX ст. значну роль відіграли письменники І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко, П. Гулак-Артемівський, харківські й галицькі поети-романтики М. Костомаров, М. Петренко, І. Срезневський, М. Шашкевич, Я. Головацький, І. Вагилевич та ін.
- ✓ Основоположником української літературної мови по праву вважають Тараса Шевченка. Українська літературна мова склалася на основі середньонадніпрянського діалекту, який був порівняно однотайним на великих просторах на схід і на захід від Дніпра. Ця мова була близька й зрозуміла українцям усієї України і була сприйнята як своя, рідна.
- ✓ Сучасні слов'янські мови мають багато спільних ознак, особливо в лексичному і граматичному ладі. Це дає підстави вважати, що мовна єдність слов'ян розпалася порівняно пізно. Розселення слов'ян відбувалося з їх «прабатьківщини», якою більшість дослідників вважає українське і польське Полісся і суміжну з ним лісостепову смугу в Середньому Подніпров'ї.

■ Брати Кирило і Мефодій

■ М. Костомаров

- ✓ У «Початковому літописі», одному з найдавніших літописних зведень, йдеться про східнослов'янські племена IX століття. Серед них згадано полян навколо Києва, древлян (очевидно, поліщуки) на північ від Києва (центр древлян — м. Коростень), сіверян із центром у Чернігові, волинян на заході від полян, уличів і тиверців — на південному заході.
- ✓ Саме південно-західна група племен, очевидно, і стала етнічною основою, на якій сформувалася українська мова та український народ. Інші названі літописцем племена (дреговичі, радимичі, в'ятичі) стали етнічною і мовною основою білорусів і росіян.
- ✓ Український алфавіт (абетка) виник внаслідок розвитку і пристосування до української мови слов'янської писемності, яку створили слов'янські просвітителі — брати Кирило і Мефодій та їхні послідовники.
- ✓ У X–XII ст. у Києві й Київській Русі склалася потужна писемна традиція, яку не змогло подолати зруйнування Києва і найближчої до нього території Батиєм (1240 р.).

- ✓ У XIII ст. територія України була приєднана до Великого князівства Литовського. У цю федерацію українці принесли писемність, якої в литовців на той час ще не було. Тому українська книжна мова стала мовою державних і ділових документів у Литовському князівстві.
- ✓ Коли Велике князівство Литовське об'єдналося з Польщею, то Україна увійшла до складу Речі Посполитої як частина Литовського князівства і втратила свою відносну незалежність. Проте українська мова продовжувала й зберігала свою писемну традицію, її використовували в літературі та в діловому стилі.
- ✓ Поширення впродовж XIV—XV століть в Україні освіти, створення братських шкіл, Києво-Могилянської академії дало чимало освічених людей, які вдосконалювали свої знання в європейських університетах і приносили наукові здобутки в Київську академію.
- ✓ Українська літературна мова має дві форми: усну і писемну. Усна мова є первісною за походженням, тому вона завжди була основною, а до появи писемності — єдиною.

Писемна мова — це система знаків для передавання мови на письмі. Писемна форма має важливе значення в суспільстві, оскільки дозволяє передавати інформацію, знання не тільки в безпосередньому контакті співрозмовників, а й на великій відстані в просторі й часі.

- ✓ Попри всю важливість писемної мови усне спілкування залишається основною й найважливішою формою мови. Не випадково так інтенсивно увійшли і входять у життя нові засоби спілкування й передавання інформації голосом: телефон, радіо, телебачення, найновіші звукові пристосування комп'ютерів.
- ✓ **Функції мови** — це її роль, призначення, використання в суспільстві. Основними функціями мови є: *номінативна* (називання предметів, явищ, процесів); *комунікативна* (спілкування); *пізнавальна*; *впливова*; *експресивна* (вираження почуттів, емоцій, переживань); *суспільна* (обслуговування потреб держави); *поетична*.
- ✓ Чим більше функцій виконує мова, тим вона розвиненіша. Звуження кола функцій мови призводить її до занепаду. Ось чому так важливо, щоб українську мову застосовували в усіх ділянках нашого життя.

Розшукуємо авторів!

Незабаром атестація?

Маєте цікаві матеріали та розробки уроків?

Є бажання поділитися ними з колегами всієї України?

Надсилайте свої матеріали до Видавничої групи «Основа»! Ми надрукуємо їх у наших науково-методичних журналах.

Змістове наповнення наших видань на 80 % зумовлене творчою активністю саме вас, шкільних учителів, які не лише високопрофесійно працюють, а й мають бажання та потребу продукувати особистий досвід колегам (у форматі методичних статей, розробок організації самопідготовки, сценаріїв виховних заходів тощо).

Для того щоб подати матеріал до друку, пропонуємо звернути увагу на такі рекомендації:

1. Оформлення матеріалів: бажано надсилати в електронному вигляді з диском (рукописні варіанти, написані розбірливим почерком, також приймаємо).
2. Обсяг матеріалів: розробки уроків, бібліотечних уроків, методичні рекомендації, статті бажано подавати обсягом 6–9 сторінок друкованого тексту.
3. Змістове наповнення: матеріал, який ви презентуєте, має бути цікавим широкому колу читачів, бути методично грамотним, із дотриманням усіх структурних компонентів, а також змістовно та інформативно наповненим, зі списком літератури, використаної автором.
4. Наявність розписки-дозволу на публікацію.
Матеріал обов'язково повинен бути авторським!
Зразок розписки-дозволу є на сайті <http://osnova.com.ua/faq/authors/> та періодично його розміщують у журналі.
5. Наявність копії квитанції про передплату значно пришвидшить розгляд матеріалу.

Гарних вам досягнень!

Наша адреса: ВГ «Основа»,
вул. Плеханівська, 66, м. Харків, 61001
Телефон для довідок: (057) 703-21-61

ОСНОВА
видавничої групи

Я, _____
вчитель _____ (кваліфікаційна категорія)
дозволяю друкувати мій матеріал _____ (посада, назва закладу)
у Всеукраїнському науково-методичному журналі _____ (назва матеріалу)

Видавничої групи «Основа».

☐ Так, я передплачую журнал(и) ВГ «Основа». Додаю копію передплатної квитанції на 6 місяців на журнал, у якому бажаю надрукуватися.

☐ Передаю матеріал на безоплатній основі.

☐ Гарантую, що цей матеріал є власною авторською розробкою і не був переданий до інших видавництва.

☐ Відповідно до Закону України «Про захист персональних даних» я, _____ надаю ТОВ «ВИДАВНИЧА ГРУПА «ОСНОВА»» однозначну беззастережну згоду на обробку персональних даних у письмовій та/або електронній формі в обсязі, що міститься в цій анкеті, з метою публікації моїх творів, забезпечення цивільно-правових, податкових відносин та відносин у сфері бухгалтерського обліку. У такий спосіб я підтверджую, що мене повідомлено про включення персональних даних про мене до бази персональних даних ТОВ «ВИДАВНИЧА ГРУПА «ОСНОВА»», права суб'єкта персональних даних, мету збирання цих даних та осіб, яким ці дані передаються.

Прізвище _____
Ім'я _____
По батькові _____
Місце роботи (повна назва закладу) _____
Посада _____
Кваліфікаційна категорія, звання _____
Домашня адреса _____
Поштовий індекс _____ телефон моб. (____) _____
телефон служб. (____) _____ e-mail: _____
Дата _____ Підпис _____

ФІЛОЛОГІЧНІ ЦІКАВИНКИ

ЛИСТОПАД ЛІТЕРАТУРНИЙ. УПІЗНАЙ ПИСЬМЕННИКА

Цей письменник відомий читачам як національний український гуморист, який створив стільки справжніх шедеврів сатири та гумору, що міг би бути вписаний у книгу рекордів. Він був вісімнадцятою дитиною в сільській родині на Полтавщині, працював військовим фельдшером, офіцером медичної служби, потім журналістом, нарешті письменником. Обо- жнював полювання, тож присвятив йому чимало своїх творів, у яких з великим захопленням розповідає про українські природні принади й пригоди мисливців. У літературі відомий за псевдонімом.

Остан Вишня

Цей письменник народився в XIX столітті на Львівщині в родині священика. Проте не став проповідником, хоча й навчався в духовній семінарії. Юнак переймався проблемами української освіти, літератури, мови. Намагався донести до селян й збіднілих міщан красу українського слова, яке перебувало під тиском австро-угорської політики. Разом з друзями — молодими поетами —

організував гурток «Руська трійця», метою якого було поширення в Галичині української культури. Належав до кола українських поетів-романтиків. Його перу належить казка-оповідь «Олена», поезія «Веснівка».

Маркіян Шашкевич

Ім'я цього прозаїка відоме всім, хто вчився в українській школі, оскільки його твори вивчають і в середніх, і в старших класах. Герой відомої його повісті — сміливий, волелюбний молодий селянин, який не змирився з панським свавіллям, протестуючи проти кріпацтва. А герої іншої його

повісті — представники однієї сільської родини, які ніяк не можуть помиритися між собою та дійти згоди. Стосунки між батьками й дітьми, невістками й свекрухою, описані в цій повісті, стали класикою родинного буття українців. За літературний псевдонім мав подвійне прізвище.

Іван Нечуй-Левицький

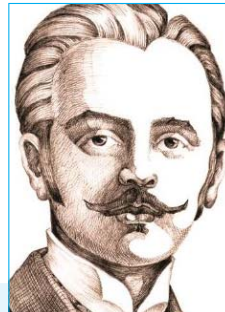

Цей поет-лірик відомий як автор зворушливих пісень, у яких відтворені вагомі для українців духовні й родинні цінності: хата з вишитими червоним та чорним рушниками, рідна матуся, яка проводить сина в далеку путь, співуча мова, перше кохання, чарівна українська природа. Жодне українське свято не обходиться без пісень цього поета. У роки Великої Вітчизняної війни працював військовим кореспондентом, писав про ратні подвиги нашого народу. За своє життя написав близько сорока поетичних збірок.

Андрій Малишко

Цей письменник почав писати ще в дитинстві й першим його твором була поема про русалок, яку він не наважився навіть показати дорослим, тож вона пропала, так і не побачивши своїх шанувальників. Прагнув стати художником, вступив до Академії мистецтв у Відні (кінець XIX ст.). Однак зрозумів, що це не його покликання. Серйозно захопився поезією, почав писати вірші, оригінальні за своєю образністю, художністю. Після знайомства з Іваном Франком закріпився у своїх літературних уподобаннях. Одним із найвідоміших його творів є новела «Квітка щастя».

Богдан Лепкий

Цей письменник є зачинателем жанру сентиментальної повісті в українській літературі. Ним створено багато повістей про українське життя середини XI ст., які стали класикою національної літератури. Сам письменник був великим патріотом свого рідного міста, відкрив у ньому перший на Слобожанщині інститут шляхетних панночок, заснував професійний театр, першу публічну бібліотеку, був головою місцевого дворянського зібрання. Історія його родоводу містить багато романтичного, адже, за деяким переказами, його дід свого часу викав дочку самого київського воєводи. У літературному псевдонімі поєдналися його прізвище й назва селища, де він народився.

Григорій Квітка-Основ'яненко